

Komitatiivi keskiössä

Maija Sirola-Belliard: *Suomen komitatiivi: -ine ja kanssa.* Acta Universitatis Tamperensis 2219. Tampere: University of Tampere Press 2016. 332 s. ISBN 978-952-03-0245-0.

Maija Sirola-Belliardin Tampereen yliopistossa valmistunut väitöskirjamonografia käsittelee suomen kielen komitatiivisijan ja *kanssa*-postposition välisiä yhtäläisyyksiä ja eroja. Työn tavoitteena on kartoittaa ja kuvata komitatiivisijan ja *kanssa*-ilmausten lauseasemaa, merkitystä ja käyttöä *Helsingin Sanomien* teksteihin perustuvan HS2000-korpuksen pohjalta. Sirola-Belliard kysyy, missä tekstiyhteyksissä ja sanajärjestysasemissa käytetään komitatiivisijaa ja missä *kanssa*-postpositiota. Työ on huolellista aineistoon pohjautuvaa perusselvitystä tutkittavien ilmausten käytöstä suomen kielessä.

Suomen kielen komitatiivisijan tai *kanssa*-postposition käyttöä ei ole näin tarkasti aiemmin tutkittu. Komitatiivia onkin perinteisesti kutsuttu marginaaliseksi sijaksi yhdessä abessiivin ja instruktiivin kanssa. Sirola-Belliard tuntee aiheensa tutkimuskirjallisuuden läpikotaisin. Hän ottaa huomioon myös sen, mitä suomen komitatiivista on kieliopissa ja kielenhuollossa sanottu. Sirola-Belliardin korpustutkimukseen perustuvat havainnot ovat uusia ja toimivat hyvänä pohjana jatkotutkimuksille.

Tutkimuksen kohteena olevat ilmauskeinot ovat merkitykseltään lähellä toisiaan, ja Sirola-Belliard käyttääkin niistä molemmista termiä *komitatiivi*. Muita suomen kielen postpositioita, jotka voidaan laskea komitatiiveiksi, ovat esimerkiksi *mukana*, *ohella* ja *rinnalla*. Komitatiivit muodostavat rakenteita, joiden jäsenistä Sirola-Belliard käyttää osuvia nimityksiä *seurattava* ja *seuraaja*. Esi-

merkiksi lauseissa *äiti saapui paikalle lapsineen* ja *äiti saapui paikalle lastensa kanssa* lasten ilmaistaan seuraavan äitiä, joten *äiti* on seurattava ja *lapset* ovat seuraajia.

Kirja koostuu kuudesta luvusta. Ensimmäisenä on johdanto, jossa esitellään tutkimuskysymykset, selvitetään aineistoa ja pohditaan terminologiaa. Toinen luku käsittelee komitatiivia suomen kielessä ja maailman kielissä sekä luo yleiskatsauksen aiempaan tutkimukseen. Luvuissa 3–5 on työn keskeinen tutkimus sisältö: luku 3 käsittelee lause- ja lauseke-tasoa, luku 4 elollisuutta ja luku 5 komitatiivin erilaisia merkityksiä eri konteksteissa. Luku 6 on kokoomaluku.

Lähestymistapa: luokittelua, laskelmia, profilointea ja vertailua

Tutkimusmenetelmänä Sirola-Belliardilla on esimerkkiaineiston luokittelu ja analysointi tilastoimalla komitatiivisijan tai *kanssa*-postposition sisältäviä rakenteita. Tarkasteltavina ovat sanojen ja lausekkeiden pituudet, sanajärjestys ja hallitsevan verbin tyyppi sekä lausekkeiden tarkoitteiden elollisuus. Näitä asioita on tutkittu lukumääriä vertaamalla ja luomalla komitatiivisijalle ja *kanssa*-postpositiolle profileja. Lisäksi on analysoitu merkityksiä kuvaamalla esimerkkejä tekstiyhteyksissään ja tekemällä niiden pohjalta yleistyksiä.

Sirola-Belliardin työ ei kuulu vahvasti mihinkään erityiseen kielijärjestelmän kuvauksen koulukuntaan. Hänen käyttämänsä luokitteluperusteet ovat yleistajuisia, tunnettuja ja toimivia: verbien tarkastelussa hyödynnetään Pajusen (2001) verbiluokitusta, sanajärjestyksen tarkastelussa Vilkun (1989) ja ISK:n (2004) kenttämallia ja lauseen osanottajien tar-

kastelussa Dowty'n (1991) käsitteitä *proto-agentti* ja *protopatienti*. Elollisuuden luokittelu pohjautuu Silversteinin (1976) elollisuushierarkiaan.

Työssä on tilastoitu tarkasti erilaisia kielen ilmiöitä, jotka esiintyvät komitatiivisijan ja *kanssa*-postposition yhteydessä. Lopputulos olisi ollut vielä vakuuttavampi, jos tilastossa ilmenevien erojen merkitsevyydet olisi laskettu. Hyvin suuret tilastoerot niinkin isossa aineistossa, joka Sirola-Belliardilla on käytössä, osoittavat kuitenkin tendenssejä, eikä Sirola-Belliard sorru väittämään tilastojen pohjalta sellaista, mitä ne eivät osoita.

Sirola-Belliardille suomi on vain kieli kielten joukossa, ja hän on pitänyt silmällä myös tietoa saman tyyppisten ilmausten käyttäytymisestä muissa maailman kielissä. Suomen kielen ilmausten vertaaminen muiden kielten saman tyyppiin ilmauksiin avartaa käsitystä suomen komitatiivista ja liittää tiedon yleiseen tietoon maailman kielistä.

Sisältö: syntaksia, elollisuutta, merkitystihentymiä ja kiinnostavia huomioita

Ensimmäisessä analyysiluvussa (luku 3) käsitellään lausetason ilmiöitä. Näitä ovat esimerkiksi komitatiivisten ilmausten osallistujien (eli seuraajan ja seurattavan) saamien määritteiden lukumäärä sekä määritesanojen pituus, lauseenjäsenasema ja sanajärjestys. Tarkastelun kohteena on, mihin sanajärjestyskenttiin seuraaja- ja seurattava-lausekkeet aineistossa sijoittuvat. Luku on yksityiskohtainen, ja sen avulla saadaan käytön eroja hyvin esiin. Aineistosta saadut taajuustiedot osallistujien syntaktisesta asemasta on esitetty taulukoissa. Niinpä esimerkiksi taulukosta 16 (s. 149) käy ilmi, että komitatiivisijan yhteydessä seuraaja ja seurattava ovat samassa sanajärjestyskentässä (alku- tai loppukentässä):

(1) [*Neuvostoliitto ja Yhdysvallat liittolaisineen*] [alkoivat – – koontua – –.] (S. 130)

(2) [*Avarassa tilassa*] [on – – baaritski ruokalistoineen.] (S. 133)

kanssa-lausekkeen yhteydessä seuraaja ja seurattava ovat tyyppillisesti eri kentissä:

(3) [*Yhdysvallat*] [perusti Echelon-järjestelmän englanninkielisten liittolaistensa kanssa.] (S. 139)

Suomen kielen osalta analyysi keskittyy juuri komitatiivisijaan ja *kanssa*-postpositioon. Tällä ratkaisulla on saavutettu työn selkeä rajaus ja käsittelyn tiiviys. Jatkossa olisi kuitenkin kiinnostavaa nähdä myös tutkimus, jossa komitatiiv ilmausten käyttäytymistä pohditaan asetta yleisemmällä tasolla, suhteessa muuhun suomen kieltä koskevaan syntaktiseen, semanttiseen ja informaatiorakennetta koskevaan tietoon. Tämä koskee erityisesti luvussa 3 esitettyjä tuloksia: koska työssä selvitetään komitatiivirakenteiden sanajärjestystä käyttämällä kenttämallia, sen liittäminen edelleen informaatiorakenteeseen olisi luontevaa.

Luvussa 4 käsitellään taitavasti tarkoitteiden elollisuuden vaikutusta tutkittavien ilmausten esiintymiseen elollis- tai elotontarkoitteisten seuraajien ja seurattavien yhteydessä. Sirola-Belliardin soveltama tyyppittelyyn ja laskemiseen perustuva analyysitapa osoittaa käyttökelpoisuutensa juuri tutkittavien ilmausten kohdalla. Elollisuus on jaettu hierarkisiin asteisiin Silversteinin (1976) mallin mukaisesti. Hierarkian yläpäässä ovat ihmiseen viittaavat NP:t, ja alimpana ovat abstrakteihin elottomiin tarkoitteisiin viittaavat NP:t. Tuloksena on kaunis, taulukossa 12 (s. 192) esitetty jakauma, joka osoittaa esimerkiksi, että *kanssa*-postpositiota käytetään erityisesti inhimillisen seuraajan ja seurattavan kanssa.

Komitatiivisijan yhteydessä käyttö sen sijaan jakaantuu tasaisemmin elollisten ja elottomien tarkoitteiden välille.

Luvussa 5 selvitetään komitatiivisijan ja *kanssa*-postposition semantiikkaa ja työnjakoa merkitysten osalta. Sirola-Belliard tarkastelee yhtäältä kielisysteemin mukaisia eroja, jotka tarkoittavat, että ilmauksia ei voi käyttää samassa kontekstissa kieliopillisuuden kärsimättä. Toisaalta hän tarkastelee aineistossa ilmeneviä taajuuseroja komitatiivisijan ja *kanssa*-postposition käytössä. Vertaamalla kieliopillisesti mahdollisia käyttötapoja siihen, kuinka ilmauksia todellisuudessa käytetään, hän pääsee nostamaan esiin kummankin ilmaustyyppin ominaisimpia käyttäjiä, joita hän kutsuu *merkitystihentymiksi*. Kun kielen järjestelmä mahdollistaa molempien ilmausten käytön, merkitystihentymien vertailun avulla voi mainiosti profiloida lauseyhteyksiä, joissa jompikumpi tutkittavista ilmauksista on todennäköisempi kuin toinen.

Luvussa 5 käydään läpi myös erilaisia komitatiivisijan ja *kanssa*-postposition sisältäviä kiteymiä. Hyviä ja jatkotutkimuksiin houkuttavia huomioita on tarjolla paljon. Esimerkiksi ilmauksista *kaikkineen* (s. 251), *päivineen* (s. 254) ja *poikineen* (s. 258) esitetään paljon mielenkiintoisia havaintoja. Näistä huomioista voi jatkossa poikia uusia tutkimuskohteita, kun niiden semanttisia ja kieliopillisia rajoituksia analysoidaan tarkemmin esimerkiksi konstruktioina. Lisäksi esimerkiksi alaluvussa 5.4.3 ”Kontekstista ohjautuva merkitys”, jossa käsitellään *kanssa*-rakennetta (s. 288–300), on runsaasti kiinnostavia havaintoja merkitystä ohjaavista leksikaalisista rajoituksista. Sirola-Belliard nostaa esiin ja analysoi monenlaisia ilmiöitä. Esimerkkeinä tarkasteltavista ilmiöistä ovat vaikkapa sanayhdistelmä *kilpaillla jnk kanssa* tai *jllak on / ei ole tekemistä jnk kanssa*. Analysit antavat hyvän lähtökohdan syventää tutkimusta, koska niitä on mahdollista jalostaa vielä

tarkemmiksi ja määritellä merkitystä ohjaavaa kontekstia entistä täsmällisemmäksi ja näin saavuttaa uutta tietoa suomen kielestä.

Lopuksi

Sirola-Belliardin väitöskirja on tarkkaa työtä ja antaa paljon yksityiskohtaista tietoa *kanssa*-postpositiosta ja komitatiivisijasta sekä niiden keskinäisestä työnjaosta. Tutkimuksen kohteina olevia ilmauksia valaistaan hyvin monelta suunnalta. Sirola-Belliardin tapa tarkastella lähimerkityksisiä ilmauksia yhdessä auttaa ymmärtämään kumpaakin ilmaustyyppiä. Väitöskirja on kiinnostavaa luettavaa fenesteille ja muille kielitieteilijöille, koska se nostaa esiin uusia havaintoja ja lisätutkimuksen aiheita niin tutkimuksen kohteina olevista ilmiöistä kuin lähimerkityksisten sanojen vertailusta yleensä. Huolellisella työllään ja monipuolisella tarkastelutavallaan Sirola-Belliard osoittaa, että marginaaliseksi kutsuttu komitatiivisija ei ole tutkimusaiheena lainkaan marginaalinen.

URPO NIKANNE
etunimi.sukunimi@abo.fi

Lähteet

- DOWTY, DAVID 1991: Thematic proto-roles and argument selection. – *Language* 67 s. 547–619.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 1976: Hierarchy of features and ergativity. – R. M. W. Dixon

(toim.), *Grammatical categories in Australian languages* s. 112–171. Linguistic Series 22. New Jersey: Humanities Press.

VILKUNA, MARIA 1989: *Free word order in Finnish. Its syntax and discourse func-*

tions. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Monialaista kielikontaktien tutkimusta

Heli Paulasto, Lea Meriläinen, Helka Riionheimo & Maria Kok (toim.): *Language contacts at the crossroads of disciplines*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing 2014. 415 s. ISBN 978-1-4438-6624-8.

Tilanteet, joissa kielet kohtaavat, kiinnostavat monen alan tutkijoita. Koska eri tutkimussuuntien edustajat tarkastelevat kielikontakteja erilaisista lähtökohdista ja eri fokuksin, ilmiöiden kuvaukset ja nimitykset vaihtelevat ja risteävät alojen välillä. Yhteen teoreettiseen kehykseen ja termistöön tottuneelle toisen erikoisalnan kirjallisuuden hyödyntäminen voi olla haastavaa, sillä lukiessa joutuu pohtimaan, miten teoksessa kuvattu ilmiö suhteutuu omalla alalla tarkasteltuihin ilmiöihin. Tällainen pohdinta on kuitenkin parhaimmillaan erittäin hedelmällistä, sillä se voi tarjota uusia näkökulmia tutkittavaan ilmiöön ja laajentaa ymmärrystä kontakti-ilmiöistä ylipäätään.

Kielikontakteja tutkivien alojen merkitys toisilleen on perinteisesti huomioitu vain satunnaisesti. Viime vuosina on esimerkiksi jonkin verran yhdistetty kontaktilingvistiikan ja toisen kielen omaksumisen näkökulmia (esim. Matras 2009) sekä pohdittu kääntämistä kielikontaktitilanteena (esim. Amouzadeh & House 2010). Vuoropuhelulle on kuitenkin edelleen tarvetta, ja sitä on pyrkinyt edistämään

muun muassa Itä-Suomen yliopistosta johdettu CROSSLING-tutkimusverkosto (2012–2014). Sen pääjulkaisu on Joensuuun kansainvälisessä symposiumissa pidettyihin esitelmiin pohjautuva artikkelikokoelma *Language contacts at the crossroads of disciplines* (ks. myös *Virittäjä* 3/2014). Monitieteinen teos tarjoaa mahdollisuuden tutustua kompaktisti useisiin erilaisiin perspektiiveihin, joista kontaktitilanteita kielentutkimuksessa ja käännöstieteessä tarkastellaan.

Kokoelman artikkelit on ryhmitelty neljään osioon. Jaottelukriteerinä on käytetty kontaktitilanteen tyyppiä (s. xii). Ensimmäisen osion artikkelien yhteinen teema kuitenkin poikkeaa tästä, sillä niissä pyritään ”eksplisiittisesti yhdistämään eri alojen näkökulmia” (mp., oma suomennokseni). Toisessa osiossa fokuksessa ovat käännökset ja kääntäminen, kolmannessa taas vähemmistökielet. Neljännessä osiossa kielikontaktia tarkastellaan toisen kielen omaksumisen näkökulmasta. Seuraavaksi esittelen artikkelit ja arvioin niitä osio kerrallaan. Lopuksi pohdin teoksen antia kokonaisuutena.

Rajojen ylittämistä

Kokoelman ensimmäisessä artikkelissa CROSSLING-hankkeen tutkijat Leena Kolehmainen, Lea Meriläinen ja Helka